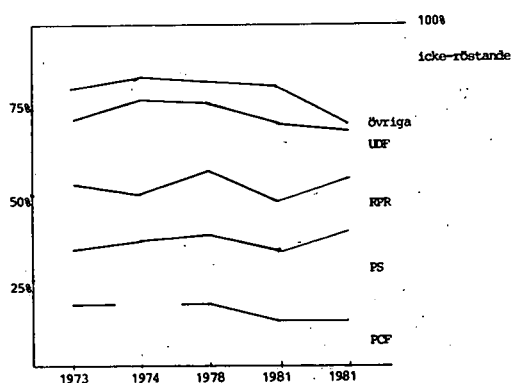

När socialismens röda ros vann makten

François Mitterrand nådde 1981 efter 23 års opposition mot den femte republikens maktavare sitt stora mål – en socialistisk president och en socialistisk majoritet i nationalförsamlingen. Den franska revolutionen, den långa vägen mot en socialism i frihet, hade påbörjats.

Utgångspunkten för översikten är bilden nedan. I denna har valresultaten under 1970-talet redovisats för de fyra stora politiska formationerna i andelar av antalet röstberättigade.

Bild 1 Resultat i val till nationalförsamlingen och i presidentvalet 1973–1981 (% av antalet röstberättigade)

De procentandelar som tecknats i bild 1 avser valresultatet i den första valomgången i såväl valet till nationalförsamlingen som i presidentvalet. I samtliga val har rösterna lagts samman till de fyra stora politiska formationerna i Frankrike, nämligen kommunisterna, socialisterna, gaullisterna och giscardister. Bilden visar de framgångar socialisterna har haft under perioden. Speciellt är valet till nationalförsamlingen 1978 viktigt, eftersom socialisterna i detta val blir det största partiet i vänsterblocket. Valresultatet i juni 1981 då socialisterna erhöll 38 % av rösterna är den största framgång som något socialistparti noterat i Frankrikes historia.

För kommunisterna är valet 1981 den andra stora valkatastrofen under den femte republiken. Vid republikens tillkomst 1958 förlorade kommunisterna ca 1/3 av sitt röstunderlag. Förhållandet är ungefär detsamma nu 1981.

På den icke-socialistiska sidan eller borgerliga sidan framgår klart den starka ställning Giscard har haft som presidentkandidat. Väljarstödet för Giscard överstiger betydligt gaullisternas väljarstöd. Så är emellertid inte fallet i valet till nationalförsamlingen. I dessa val har hela tiden gaullisterna varit den största borgerliga formationen.

Presidentvalet 1974 var också en höjdpunkt i mobiliseringen av väljarna. Man kan notera det mycket kraftigt sänkta valdeltagandet i parlamentsvalet 1981.

I det följande skall vi övergå till att redovisa utvecklingen i fransk politik genom att presentera de fyra partiformationerna parvis – det borgerliga blocket resp vänsterblocket.

Högerblocket

Valet av Giscard till president 1974 innebar en maktförskjutning inom högerblocket i Frankrike. Den klassiska gaullismens kandidat gjorde ett mycket dåligt val. Samtidigt stödde delar av den "nya gaullismen" Giscard. Den knappa valsegern löste inte upp motsättningar inom regeringsmajoriteten. Giscard strävade efter att inom högerblocket vända maktbalansen till sin egen fördel även på den parlamentariska arenan. Förskjutningen från gaullism till center-högerpolitik skulle ske samtidigt som man bevarade enigheten för att kunna fungera som en regeringsmajoritet.

Den ekonomiska utvecklingen i Frankrike, inflation och arbetslöshet, minskat stöd i opinionsundersökningarna för såväl president som premiärminister ledde till skillnader i bedömningen av den politiska situationen mellan gaullister och giscardister. Gaullismen under premiärminister Chirac ville fortsätta med en expansiv politik, ha nyval till nationalförsamlingen och därefter ha en femårig mandatperiod för att rätta till ekonomin. Presidenten delade inte denna uppfattning.

På det lokala planet pågick kampen om makten inom majoriteten inför kommunalvalet 1977. I detta arbete ingick bl a att skapa lokala partiorganisationer för giscardisterna. Gaullisterna försökte få till stånd enhetslistor i kommunalvalet och hävdade principen om primärval inom majoriteten inför parlamentsvalet 1978.

Av allt att döma blev kampen om makten i högerblocket en avgörande faktor för brytningen mellan Giscard och Chirac. Till detta skall läggas rent sakliga motsättningar om bl a den ekonomiska politiken. Sommaren 1976 avgick Chirac som premiärminister. Därefter genomgick gaulliströrelsen en kraftig omorganisation och fick namnet RPR (Rassemblement pour la République). På så sätt skulle rörelsen få ny slagkraft och kämpa först om makten i högerblocket – 1:a valomgången, sedan om makten i Frankrike – 2:a valomgången.

Gaullismen återspeglar det jacobinska arvet i den franska borgerligheten. Synen på folkomröstningar som beslutsmekanism kan härledas till detta arv. Gaullismen som rörelse är också mer socialt inriktad än vad de valda ledamöterna för gaullistpartierna är. På det ideologiska planet ligger partiet oftast till höger om gaullismens

ideologiska arv. Detta förhållande har blivit alltmer tydligt. Det nuvarande gaullistpartiet RPR är närmast ett modernt borgerligt parti med en förhållandevis stark organisation. Det motsvarar nu närmast de krist-demokratiska partierna eller det brittiska konservativa partiet.

För närvarande kan två strömningar återfinnas i gaullismen. Den ena kan kallas den liberala fraktionen i partiet. Dennes strävan är att göra gaullistpartiet till ett modernt borgerligt parti med en förhållandevis ortodox borgerlig syn på politiken. Den andra fraktionen i partiet, dit partiledaren Chirac räknas, är mer traditionellt gaullistisk med bl a idéen om löntagarnas deltagande i företagets skötsel kvar på programmet. Den del av gaullismen, kallad vänstergaullismen, som lägger starkast tonvikt på denna sociala linje i gaullismen, stödde i presidentvalet François Mitterrand. Detta förhållande är ett av flera tecken på att gaullismen genomgår en stark förändring.

Omorganisationen av rörelsen har inneburit att partiledaren Chirac fått en mycket stark ställning. Vad gäller antalet medlemmar är partiet Frankrikes näst största parti. Till de organisatoriska dragen hör också att partiets parlamentsgrupp är ganska fristående från partiet. Men genom en större integrering av partiorganisation och parlamentsgrupp börjar denna traditionella uppdelning försvinna alltmer.

Partiets väljarstöd hämtas alltmer från borgerliga väljare. Geografiskt har partiets profil suddats ut. Den tidigare starka ställningen i norra Frankrike har minskat och partiet har nu en position i hela landet. Förlusten av arbetarväljare har inneburit att det kompakta stödet i t ex nordöstra Frankrike har minskat.

Partiets ställning kanske också kan sägas ha blivit stärkt genom Giscard's nederlag i presidentvalet. I valet till nationalförsamlingen framstod Chirac som oppositionsledaren och man gick också fram med ett valsamarbete mellan gaullismen och giscardisterna.

Giscardismen i fransk politik fick sitt uppsving i och med att Giscard segrade i presidentvalet 1974. Som politiskt fenomen är giscardismen ett traditionellt franskt sätt att organisera politik. Rörelsen är ett parlamentsparti som består av en federation av ett flertal center-högerpartier. De mest kända partierna är Parti Républicain – Giscard's eget parti, CDS (Centre des Démocrates Sociaux) som är en sammanslagning av två tidigare centerpartier. Samarbetet partierna emellan sker under beteckningen UDF (Union pour la démocratie française) och sammanlagt ingår fem grupper i federationen. Uppkomsten av UDF kan närmast härledas till att giscardiseringen av gaullistpartiet misslyckades.

Brytningen mellan Chirac och Giscard innebar, att den icke-gaullistiska högern blev tvungen att organisera

sig för att kunna ha en position i högerblocket. Dessutom innebar Giscard presidentskapen omfattande nyrekrytering till de partier som stod bakom presidenten. UDF uppträdde för första gången i valet 1978. Federationens väljarstöd kom i första hand från de starkt urbaniserade delarna av Frankrike.

Vänsterblocket

Under hela 1970-talet har man inom vänstern kämpat om vilket parti som skall dominera oppositionen i Frankrike. Vid början av perioden var PCF (kommunisterna) i dominansställning. Denna period kan också kallas samlingsperioden. Det var då som det gemensamma programmet kom till stånd och Mitterrand var den samlade vänsterns presidentkandidat. Den senare delen av perioden har mer präglats av motsättningar. Det är då PS-socialisterna kommer att dominera vänstern.

Det mest slående i fransk politik under denna period är givetvis socialistpartiets stora framgångar. Idag har vi en helt ny bild av Frankrike. Den eviga oppositionen har makten och den gaullistiska majoriteten sitter i opposition.

Mitterrands come-back i fransk politik sedan slutet av 1960-talet, omstruktureringen av socialistpartiet och den långa vägen till presidentskapet är en enastående politisk prestation.

Omstruktureringen av socialistpartiet skedde i samarbete med nuvarande premiärministern P Mauroy, nuvarande inrikesministern G Defferre, vilka båda är företrädare för kommunalsocialisterna. Dessutom deltog den vänstersocialistiska gruppen CERES i detta arbete. Den gamla prägeln av partiet från SFIO-tiden skulle förändras.

Strategin var, att en enad vänster skulle få väljarframgångar. De största vinster i denna väljarstrategi skulle tillfalla socialistpartiet. Samarbetet med PCF var nödvändigt för att få ett trovärdigt alternativ till högerblocket.

Resultatet blev avtalet med PCF om det gemensamma programmet, vilket ledde till valframgångar 1973. Mitterrand förlorade mycket knappt presidentvalet 1974 mot Giscard. Den gemensamma vänsterns vinster tillföll också till stor del socialistpartiet. Medlemsantalet ökade, opinionssiffrorna visade på ett kraftigt ökat stöd för PS, så att partiet var landets största parti. Kommunalvalen 1977 blev ytterligare en väljarframgång.

Inför parlamentsvalen 1978 skulle det gemensamma programmet omförhandlas med PCF. Socialistpartiet gick in i dessa förhandlingar ur en styrkeposition som det största vänsterpartiet. Uppenbarligen gjorde partiledningen i PS den bedömningen att PCF var tvunget att acceptera PS:s förhandlingsbud. Efter långvariga förhandlingar blev det nu inte resultat. Det gemensamma vänstersamarbetet bröts.

Trots den betydande välframgången för PS bedömdes valet till nationalförsamlingen som ett nederlag för socialisterna. En bidragande orsak till detta var de mycket stora förväntningarna inför valet. PS nådde i valet inte upp till den nivå som opinionssiffrorna innan valet antydde. Den andra faktorn var att högerblocket behöll makten i Frankrike. Konflikterna mellan socialisterna och kommunisterna förblev betydande. Delvis till följd av valet 1978 drabbade interna motsättningar socialistpartiet. Partikongressen 1979 var ett belysande exempel på detta.

Inom socialistpartiet har alltid funnits en parti-majoritet och en parti-minoritet. Vid kongressen 1979 kom majoriteten att bestå av Mitterrandfalangen och CERES. Den förstnämnda falangen består i stor utsträckning av partiets nya medlemmar, vilka ser Mitterrand som den samlade symbolen för en politik mot förändring och växling vid makten. Den officiella partiminoriteten kom att bestå av kommunalsocialisterna och den reformistiska fraktionen under ledning av Michel Rocard. Inför presidentvalet 1981 förekom en del diskussioner om partiets splittring skulle kunna innebära en kamp om valet till presidentkandidat. Detta blev inte fallet utan partiet slöt enigt upp bakom Mitterrands kandidatur. Men de olika fraktionernas uppfattningar kan även idag skymta fram i diskussionerna om reformtakter i det socialistiskt styrda Frankrike.

Socialistpartiets väljarunderlag består till stor utsträckning av de yngre väljarna. Stort väljarstöd erhålls också från anställda i offentlig sektor framförallt då tjänstemännen.

Det geografiska spridningsmönstret visar, att PS är starkt i söder och sydväst liksom i norr och nordväst. Man har också gjort stora inbrytningar i Parisregionen, de västra delarna och i gaullismens fästen i de östra landsdelarna.

Under hela 1970-talet har PS samarbetat med vänstergrupperna av det gamla radikala partiet kallat MRG (Mouvement des Radicaux de Gauche).

Det franska kommunistpartiet har av många bedömare ansetts vara ett samhälle i samhället. Partiets karaktär som folkrörelse är unik för Frankrike och PCF är det klart största partiet vad medlemsantal beträffar. Närmare studier av medlemmarna visar dock, att omsättningen är förhållandevis stor. Trots folkrörelsekaraktären lyckas PCF inte behålla sina medlemmar i den stora utsträckning som många väntat sig. Medlemskadern visar sig vara ganska ung. Detta innebär att "troheten" mot PCF avtar. Ett andra drag har också varit utmärkande för PCF. Det har varit det enda parti på vilket missnöjda vänsterväljare kunnat rösta. Långt efter den fjärde republikens fall har övriga partier varit märkta av regeringsarbetet.

Den femte republiken har givetvis inneburit förändrade förutsättningar för PCF. För det första har det nya socialistpartiet blivit en allvarlig konkurrent om väljarna. För det andra gav 1968 års händelser dels i Frankrike dels i Tjeckoslovakien PCF en möjlighet att finna nya vägar i fransk politik. Det mest märkbara har varit försöken att minska beroendet av Sovjetunionen. De nya partiprogrammen visar en väg till socialismen i Frankrike utan användandet av proletariats diktatur som medel. PCF genomgick en demokratisering och nationalisering till franska förhållanden i likhet med de italienska och spanska kommunistpartierna. PCF valde också vägen mot makten genom ett samarbete inom vänstern. Detta vägval skulle göra PCF till ett regeringsparti. Detta blev ju också fallet men kanske inte på det sätt kommunistpartiets ledning tänkt sig.

Valresultatet 1973 liksom alla opinionsundersökningar visade klart att PCF inte vann lika mycket som PS på vänstersamarbetet. Detta var kanske mest tydligt med avseende på rekryteringen av nya medlemmar. Som tidigare nämnts blev omförhandlingarna av det gemensamma programmet resultatlösa och valkampen 1978 fördes med stora stridigheter mellan PCF och PS. En kanske inte väntad effekt av brytningen inom vänstern var att kommunistledaren Marchais mycket ofta framträdde i den franska televisionen.

På väljarplanet resulterade valet till nationalförsamlingen 1978 en mindre mandatvinst för PCF. Utvecklingen efter 1978 är mer komplicerad. Den interna debatten mellan framförallt intellektuella och partiledningen äger rum i icke-kommunistiska tidningar. Beroendet till Sovjet tycks åter ha ökat då PCF gav sitt stöd för Sovjets inmarsch i Afghanistan. Samma nära beroendeförhållande råder i partiets ställningstagande i Polen-frågan.

Dessa förändringar kan vara valda av PCF i ett försök att framstå som det radikalt annorlunda alternativet i fransk politik. I detta perspektiv gör kommunisterna den bedömningen att socialistpartiet i regeringsställning inte kommer att kunna genomföra någon politik i socialistisk riktning. Ställningstagandet innebär just nu en stark påfrestning på PCF. Vänstern domineras av socialisterna. I regeringen deltar PCF samtidigt som PCF på väljarplanet försöker visa att den socialism PS förespråkar och försöker genomdriva kommer att misslyckas.

Valen 1981 blev ett stort nederlag för PCF trots att partiet nu är "regeringsdugligt". Partiets traditionella styrka i norr står kvar men de största förlusterna i presidentvalet gjordes i PCF:s starka valkretsar. Tolkningen skulle då vara att marginalväljare lämnat PCF för PS: Jämfört med valet till nationalförsamlingen 1978 har PCF idag kvar 75 % av väljarna.

Vilka orsaker förs då fram för att försöka förklara väljarförlusterna? Ett resonemang går ut på att dagens franska situation så som den upplevs av väljarna skiljer

sig mycket starkt åt från den bild och de program PCF ger väljarna.

Ett annat uttryck är mer koncentrerat till kampen om makten. De väljare som vill maktskifte, bör välja PS då PCF-kandidaterna i de flesta fallen är utan reell chans till mandatet.

Ett sådant väljarresonemang skulle innebära, att i de valkretsar där PCF innehar mandatet till nationalförsamlingen, skulle den maktresonerande vänsterväljaren stödja PCF-kandidaten. I parlamentsvalen visar en analys att PCF hållit sina ställningar väl i de valkretsar där de är starkast och innehar mandatet till nationalförsamlingen. I de valkretsar, där PCF var svaga, innebar junivalet att den svaga ställningen ytterligare försämrades.

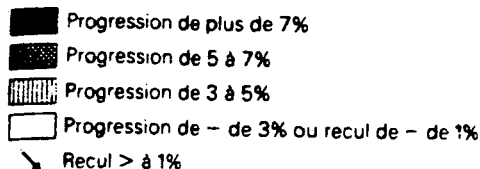
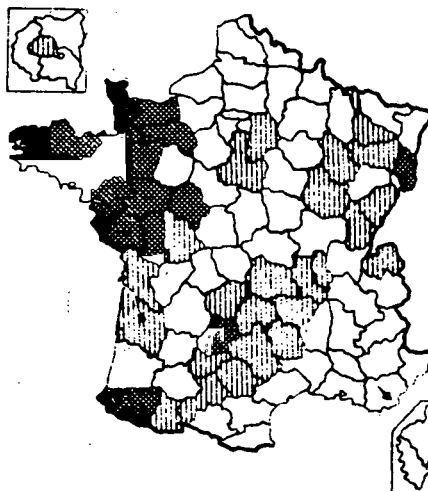
Vänsterns väg till makten beror därför till största delen på de framgångar socialistpartiet haft. I presidentvalet vilar dessa framgångar till stor del på vinster från PCF, medan framgångarna i junivalet till nationalförsamlingen till vissa delar kommer från de borgerliga och till vissa delar kan förstås genom den låga politiska mobiliseringen. Mellan 1978 och 1981 ökade PS med ca 13 % i väljarkåren (25 %/78 – 38 %/81).

PS:s framgångar i Parisregionen, västra Pyréneerna, Languedoc, kanalkusten och såväl västra som östra Frankrike beror på inbrytningar i högerblockets traditionellt starka väljarkårer. Samtidigt har PS gått starkt framåt i tidigare PCF-dominerade valkretsar. I de 18 starkaste valkretsarna för PCF är PS:s framgång mer än 5 % mellan 1978 och 1981. Inte i någon annan typ av valkretsar, sett ur perspektivet PCF:s styrka, är framgångarna för PS så stora. PS har alltså vunnit stora delar av sina röster hos PCF men dock inte allt. Till vinsterna skall man också räkna "ekologi-röster" och framför allt i Paris-området röster från tidigare borgerliga väljare.

Det borgerliga röstandet visar följande utveckling mellan 1978 och 1981: i valet till nationalförsamlingen 1978 48,9 %, presidentvalet 1981 48,8 % och valet till nationalförsamlingen 1981 43 % (beräknat på 1:a valomgången).

Förlusten i presidentvalet var mycket knapp och beror huvudsakligen på den långsamma upplösningen av den traditionellt konservativa katolska kulturen. Gaullisternas halvhjärtade stöd till Giscard i 2:a valomgången och splittringen inom högern kan ha varit bidragande orsak. Dessutom kan närmast frånvaron av ett politiskt program liksom en dåligt organiserad valkampanj varit faktorer som till sist vägt över till Mitterrands fördel. Som framgår av kartan gjorde Mitterrand stora inbrytningar i klassiskt borgerliga delar av Frankrike.

Karta: Miterrands förändrade röstandel mellan 1974–1981 i 2:a valomgången.

(Källa: Revue française de science politique 1981:5–6)

Presidentvalet i siffror:

1:a valomgången

Giscard	28,3 %	UDF
Mitterrand	25,9 %	PS
Chirac	18, %	RPR
Marchais	15,4 %	PCF
Lalonde	3,9 %	Ekologerna
Övriga (5 st)	8,6 %	

2:a valomgången

Mitterrand 51,8 % (15,7 miljoner röster)

Giscard 48,2 % (14,6 miljoner röster)

I tabellen nedan skall vi redovisa resultaten från de tre senaste valen till nationalförsamlingen dels i %-andelar av rösterna i första valomgången dels i antalet mandat.

Valen till nationalförsamlingen och antalet mandat 1973, 1978, 1981

%andel				mandat		
	1973	1978	1981	1973	1978	1981
PCF	21	21	16	73	86	44
PS/MRG	22	25	38	102	113	283
RPR	24	23	21	183	154	85
UDF	23	21	19	109	124	62
ÖVR.	10	10	6	13	14	17

Den socialistiska valsegern var överväldigande. Denna knappa seger för Mitterrand i presidentvalet med ca 900 000 rösters övervikt blev följt av en jordskredsseger i valen till nationalförsamlingen. PS fick egen majoritet i nationalförsamlingen, ett resultat som överträffade förväntningarna. Resultatet i parlamentsvalen innebar att någon konstitutionell kris i Frankrike aldrig blev aktuell. De styrande posterna, president och parlament, innehas av samma politiska formation.

Den nya regeringen började omedelbart genomföra sitt program i kampen mot arbetslösheten och kampen för en fransk socialism. Regeringen har satsat på en expansionspolitik i kampen mot arbetslösheten. Man har stimulerat den offentliga sektorn och den inhemska konsumtionsförmågan. Nu snart ett år efter maktövertagandet kan man inte hävda att framgångarna varit särskilt stora. Arbetslösheten har passerat 2 miljoner-strecket, inflationen fortsätter att vara oförminskat hög och den franska francen är utsatt för ett starkt internationellt tryck. Lågkonjunkturen har fortsatt i övriga europeiska länder och i USA. Detta har inte bidragit till att underlätta den franska regeringspolitiken. I förhållande till USA har Frankrike medvetet betonat konsekvenserna av USA:s högräntepolitik. I sina strävanden att påverka den amerikanska politiken har Mitterrand på senare tid lyckats få flera europeiska länder bakom sin kritik. I de ekonomiska diskussionerna förhandlar Frankrike utifrån en position som västvärldens kanske starkaste anhängare av den västliga försvarsalliansen.

Dessutom är den franska inställningen till Sovjetunionen och utvecklingen i Polen mycket kritisk. Man kan kanske hävda att Mitterrand därigenom visar att ingen skall kunna tveka om att den franska socialismen är ett västvärldsfenomen och ingen skall kunna tveka om att Frankrike är berett att försvara friheten i Europa.

Ett betydande inslag i den franska socialismen är nationaliseringarna av de största industrigrupperna och kreditväsendet. Denna del av politiken har genomförts. Genomförandet har dock gått lite långsammare än beräknat bl a genom att lagförslaget fick behandlas på nytt i det franska parlamentet, då konstitutionsdomstolen menade, att statens ersättning till de tidigare ägarna var otillräcklig. Rekryteringen till de ledande befattningarna i de statsägda företagen pågår och förefaller ha gjorts i första hand efter kompetens men det är uppenbart att direkta kritiker av regeringspolitiken inte återfinns i de nationaliserade företagen.

Efter ett år av socialistiskt styre kan man knappast hävda att det franska folkets vardagsvillkor nämnvärt har förbättrats. Vardagens bistra villkor kan kanske vara orsaken till det relativa bakslag socialistpartiet gjort i de nys avhållna kanton-valen.

För att avsluta med råd om rosor: På våren, när frost-risk inte föreligger, tuktas rosen, så att den blommar skönt i sommarsolens sken.

Lund i mars 1982
Björn Beckman

Referenser

- Beckman Björn Det franska presidentvalet i Statsvetenskaplig Tidskrift Vol 77 s 258–264
- Frears J R The French national assembly election of March 1978 i Government and Opposition Vol 13 s 323–340
- Goldey DB, Johnsson R W The French general election of march 1978 i Parliamentary Affairs Vol 31 s 294–323
- Hainsworth Paul Majority for the president: the French elections of 1981 i Parliamentary Affairs Vol 34 s 436–450
- Le Monde Dossiers et Documents. Les élections législatives de mars 1978
- Revue Française de Science Politique: Vol 28 No 6: Les élections de mars 1978. Vol 31 No 5/6 Les élections de 1981: quatre éclairages
- Safran William The French Polity. Longman 1978
- Sjöberg Hans Frankrike, Politik och samhällsutveckling. Rabén & Sjögren 1980
- Wright Vincent The change in France i Government and Opposition Vol 16 s 414–431

Förtroendevalda i kommuner och landsting

1 Inledning

1.1 KDK:s tillkomst, uppgifter och tidigare betänkanden

Kommunaldemokratiska kommittén (KDK) tillsattes hösten 1977 som ett direkt resultat av regimskiftet 1976. Regeringsförklaringen vid detta tillfälle innehöll vissa kommunaldemokratiska markeringar, bl a löfte om att en utvärdering av kommunindelningsreformen skulle komma till stånd.

KDK fick i sina första direktiv (Dir 1977:96) i uppgift bl a att utarbeta förslag till en utvärdering av kommunindelningsreformen. Dessutom skulle kommittén överväga reformer som kan stärka medborgarinflyandet i kommunerna samt undersöka verkningarna av den gemensamma valdagen och den treåriga mandatperioden på den kommunala demokratin.

I sitt första betänkande lämnade kommittén 1978 förslag till en utvärdering av indelningsreformen i form av ett forskningsprogram.¹ Uppgiften att genomföra forskningsprogrammet anförtroddes kommunaldemokratiska forskningsgruppen, i vilken ett stort antal statsvetare och några kulturgeografer varit engagerade. Forsk-